

Ýer yranmasy: Many sarsanda...

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Ýer yranmasy: Many sarsanda... ÝER YRANMASY: MANY SARSANDA...

Olaryň başyna düşen betbagtçylygyň derdi paýlaşylýar. Adamlary, jaýlary we simwollary bilen bile Marakeşi harap eden ýer yranmasynyň galtaşan ýürekleri yranýar.

*Marokko anna gününüň aşamy soňky ýyllarda gören iň uly ýer yranmasyny başdan geçirdi. 6,8 ballyk ýer yranmasynda häzire çenli iki müňden gowrak adamyň ölendigi, müňden gowrak adamyňam şikes alandygy hasaba alyndy / **Fotosurat: Hannah McKay-Reuters***

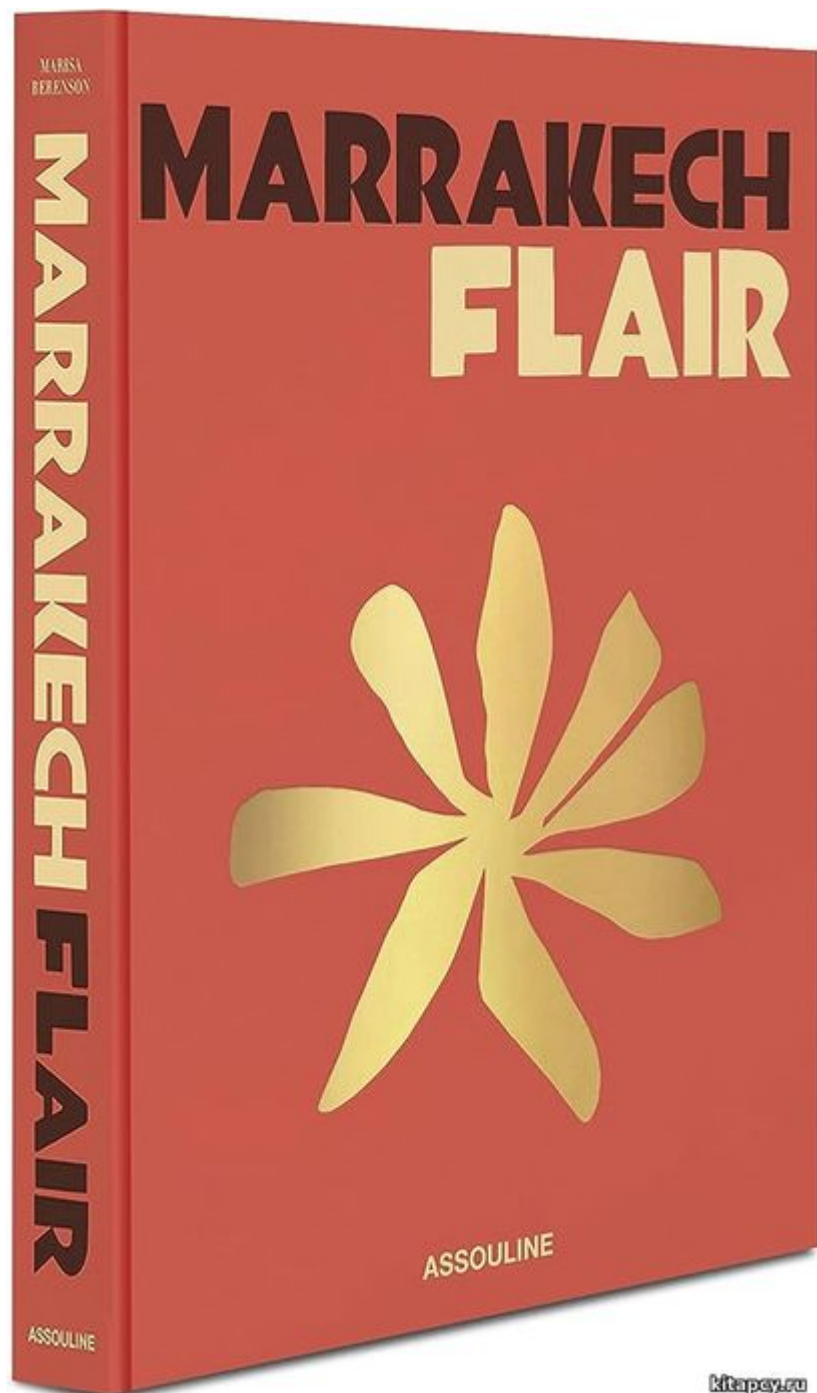
Ýer ýüzündäki hemme zat – bedenler, ruhlar, närseler dygysyz yranyp dyrýar.

Emma ýer yranyp, uly güwwüldisi bilen üstünde gezip ýörenlere badak salanda, uly-kiçi adamlary goýnunda saklaýan binalaryň üçekleri çökende ölüm, ýykan-ýumranlyk, elhençlik betbagtçylygy inýär.

Ýer yranmasy tebigy hadysalara degişli. Ol diňe bolup geçenden, daglary-daşlary iki бүклүp edip, adamlary öldürip taşlandan soň bilinýär we derejesini ölçäp bolýar.

Ýer yranmasy nirede bolup geçende-de, betbagtçylygyň bolan ýerine golaýda we uzakda ýaşayan adamlaryň ýüregine ýara salyp ýetişýär.

Milletine, diline we özara dawa-jenjellerine garamazdan, ýeriň ýüzi tutuş adamzat maşgalasynyň öýüdir. Uruş turanda adamlar öz aralarynda oňuşmaýarlar. Her kimiň öz durýan hatary bolýar. Adamlar biri-birini öwýänler we tankyt edýänler bilen goldaýanlara we garşy çykýanlara bölünýär. Emma ýeriň gahary gelende we üstünde ýaşap ýörenleri aýlap uranda duýgular gujaklaşýar we ýer yranmasynyň bolan ýerine ýakyn-daşdaky ýüreklerde dert-hasrat, mähir-muhabbet birleşýär.

Kitapcy.ru

Her bir ýeriň öz bedeni, ýüregi, duýgusy bolýar. Käbirleri-de janly bolýar. Ony ýa görýänsiňiz ýa sizi görýändigini duýýansyňyz. Içinde ýaşayan we ýa-da özüne golaýlaşýan hemmeler üçin aýratyn dil emele getirýär.

Marakeş häzir resmi taýdan Magryp (Fas) adyny göterýän ýurduň ýüzlerçe ýyllap adyny göteren şäher. Latyn dilinde şindizem Marokko («Morocco») görnüşinde ulanylýar.

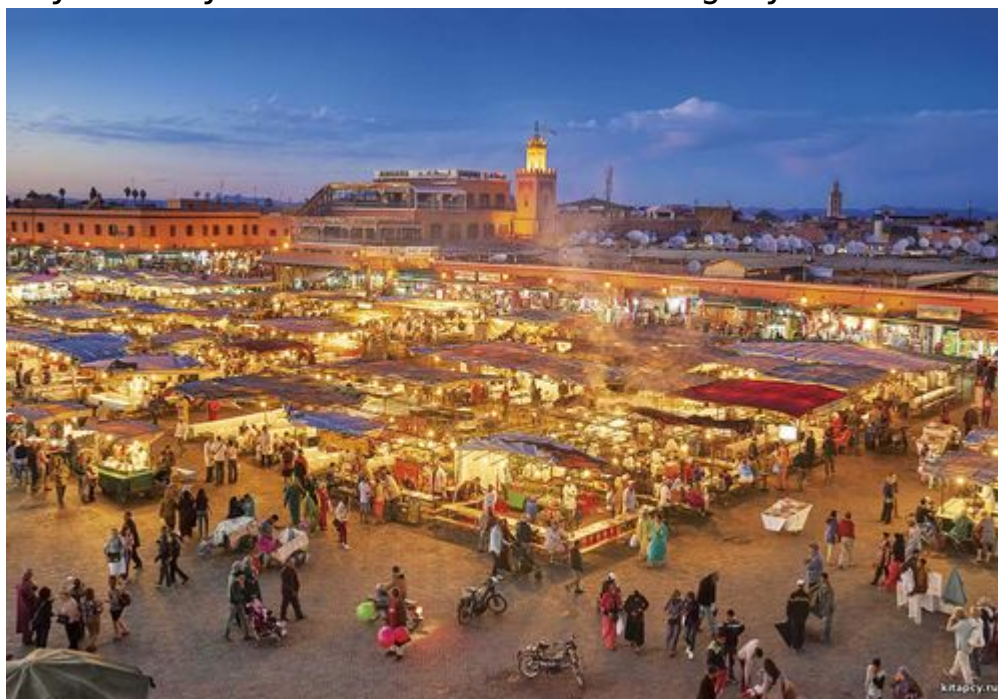
8-nji sentýabr gününüň agşamsy şäher merkezinde we onuň etek raýonlarynda ýer yranmasy bolup geçdi.

Apat ýaş-garry diýmän, aýal-erkek diýmän ýüzlerçe adamy alyp gitdi. Adamlaryň guran we wagtyň reňklän binalary ýer bilen

ýegsan boldy. Taryh ol ýerde ýaşaýanlaryň ululygyny uşadyp goýberdi.

Marakeşde hemmeleriň we hemme zadyň aýdara-söýläre zady bar. Şäheriň merkezinde ýerleşen «Jâmiu'l-Fenâ» ploşady adamyň döredijilik zehininden çogup çykan ajaýyp eser bolup öňümize çykýar.

Bu meýdan öňden mälim kiçijik barlyk sahnasynda hereketli dil göterýär. Kiçisinden ulusyna adaty adamlardan käbirleri haýwanlary bilen dost mähirine ganýar.

«Jâmiu'l-Fenâ» meýdany

Maýmyňlar, ýylanlar, başga-da san-sajaksyz janly-jandarlar bar. Olara esewan edýänleriň gülümsiremeleri gelyän-gidýän adamlaryň ýüzüne şatlyk we mylaýym ýylgyrys çaýýar.

Sazandalaryň her biri diňleýjilerini we ýanyndan geçýänleri jadylaýan aýdym-saz toparyny düzýär.

Bu mähirli we ýönekeý adamlar size pula zat satanoklar, gaýtam olara eçilen birküç dirhemiňiz üçin haýyr-yhsan edýärler.

Söwdagärler, ownuk garbanyşhana eýeleri, paýtunyna münen güler ýüzli adam, şäheri dolduran hanymlar we jenaplar – bularyň barsy hereketdr bolup, mähirli ýylgyrys bilen sizd dost-doganlyk, mähir-muhabbet, hoşniýetlilik paýlaýan özboluşly kitapdyr.

Marakeş şäheri toýnuk gurap barýan ýyllaryň ýüküniň posy degmedik köne barlygyň nusgasy hökmünde Marokkonyň hemme

zadyny, goýnundaky araplary we amazigleri bilen bile adamlaryny alamatlandyrýan simwoldyr.

Şäher ylym-bilimiň, pelsepäniň, döredijiligiň, fetihleriň, jihadyň, çeper edebiýatyň, sungatyň, hoşniýetliligiň ajaýyp utgaşygyr.

Onuň goýny titrese, diňe günbatardaky we gündogardaky doganlarynyň däl, Ortaýer deňziniň aňyrky kenarynda ýaşaýan ýat-ýakyn millionlarça adamy ýüregi titreýär.

Ibn Roşt, Ibn Hazm, Musa ibn Meýmun, Ibn Araby, Zirýab, Ibn Zeýdun, Wellade ýaly ýüzlerçe beýik alymyň ýaşap öten Marakeşi bolmasa musulmanlar, jöhitler, hristianlar tarapyndan emele getirilen Andalus medeniýeti bolarmydy?

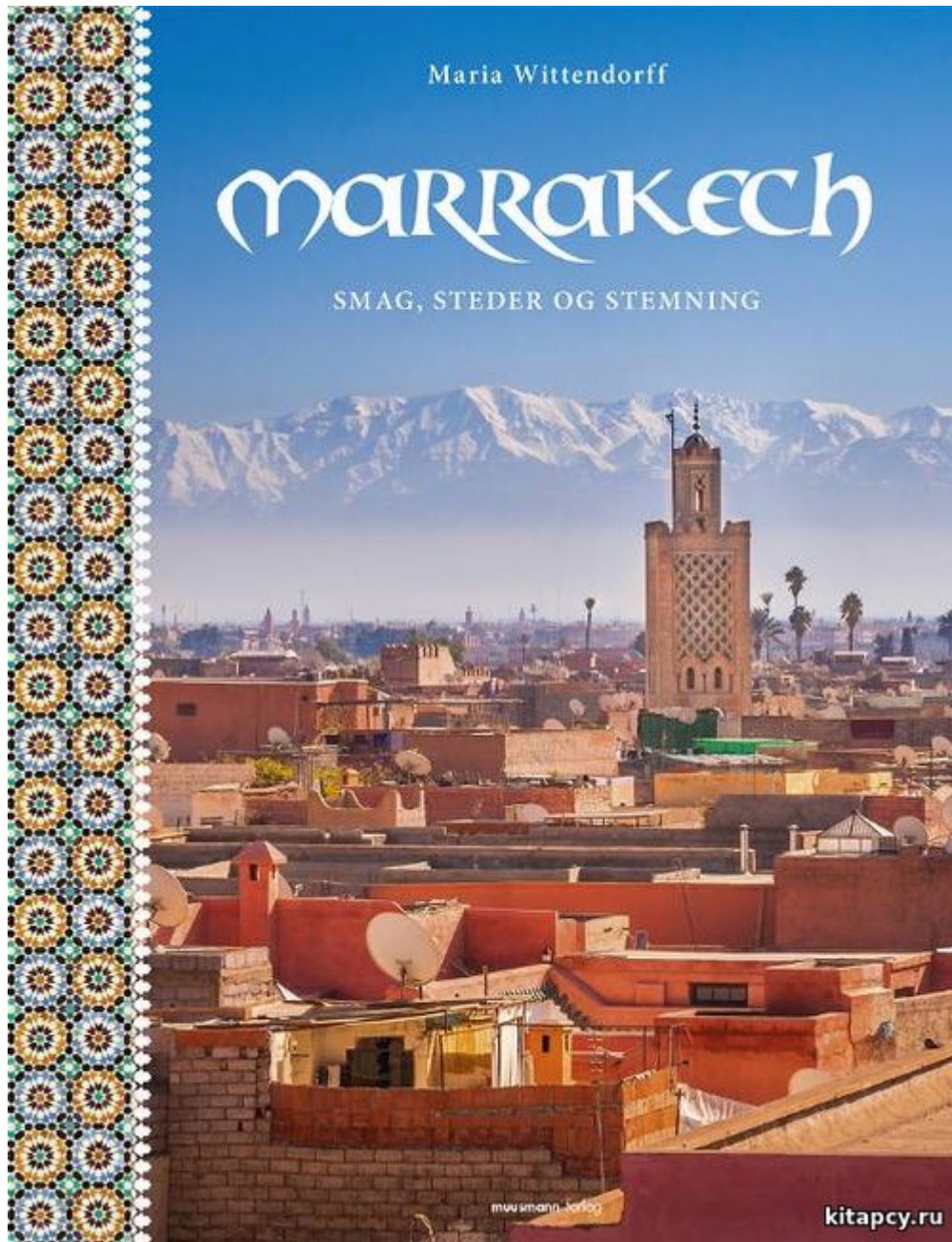
Günbatar Afrikada mäliki mezhebi bilen yslamyň ýaýylmagy, tasawwuf tarykatlarynyň we arap diliniň ornaşmagy – bütin bularyň barsy Marakeşiň deňsiz-taýsyz gözbaşyndan gelýän bulakdy.

Bu durnagöz bulak hiçem guramaz. Filosoflaryň, akyldarlaryň, edebiýatçylaryň, ýazyjy-şahyrlaryň, senetkärleriň yhsany arap, fransuz, ispan dilleriniň çäginde aşyp gidýär.

Marakeş we onuň daş-töweregi sarsanda arap dünýäsiniň iň günbatar çeti (Maşryk) we iň gündogaryndaky (Magryp) ýüreklerem onuň bilen bile sarsýar.

Çünki onuň köňüllerde edinen ýeri bar. Ýer yranmalarynda jaýlar ýykylýar, harabalaryň aşagynda galyp adamlar ölýär, hasrat bulut bolup çökýär, ýaralylaryň kömegine golaýdaky we alysdaky adamlar ýetişýär.

Emma güýçli ýer yranmasy diňe jaýlary däl, atlary-da sarsdyryp taşlaýar. Şäherleriň gurluşy bolýar. Daşyny taryh, palçygyny döredijilik, suwuny pikriýet, azabyny ýyllara goldanýan akyly-paýhas emele getirýär.

Marakeş goduklasa we binalary ýykylsa, Bagdat, Tunis, Alžir, Kair, Riýad, Tripoli, Hartum we beýleki ýerler duýgulanýar. Bu ýerleriň barsynda Marakeşiň köp sanly ýüzi, ysy, nagmalary we akyl sesleri bar. Ýer yranmasy Rihteriň şkalasy ady berilen enjam bilen ölçenýär.

Emma adamyňam öz ölçegi bar. Geologlar muny okap bilmeýär. Diňe yranan ýeriň wagtynyň uç-gyraksyzlygynda aýlanan kenarlary, dag-dereleri, peslikleri geçenler we ýeriň barlygyny ýaşaýanlar muny okap hem duýup biler.

*«Ömür ýeke demde nist-naut bolsa,
Ýer hem bir gezekde ýok bolup biler».*

Şahyrlaryň soltany Ahmet Şewki şeýle diýipdir...

Betbagtlygyň möçberi uly: heläkçilige uçranlaryň hemmesi dogan, watan hemme zatdan eziz. Adyň sarsmaz gurluşy bolan kökleri we şahalary bar.

Emma betbagtçylyga golaýlaşyp Marakeşiň we onuň halkynyň başyna inenleri ýazmaga dyrjaşýan galam Rihteriň şkalasynda ýazylandan has erbet we gazaply sarsgyna duçar bolýar.

Marakeşe kän gezek gidip görüpdim, emma şolaryň birini hiç ýadyndan çykaramok. 1983-nji ýylda Marakeşdäki Kadi Aýýad uniwersitetinde arasynda Muhammet Abid el-Jabiriniň bolan arap akyldarlarynyň, syýasatçylarynyň we intelligensiýasynyň gatnaşmagynda simpozium geçirilipdi.

Simpoziumyň gozgaýan temasy syýasy we intellektual taýdan arap dünýäsiniň başdan geçirýän konfliktleri we onuň çykalgasyny tapmagyň ýollaryny ara alyp maslahatlaşmakdy.

Ýygmanyşygyň geçýän ýeri howuňy basýardy. Käbir marokkoly doganlarymyz taryhyň döreden we taryhyň ýazylan Marakeşiň taryhy gurluşyndan söz açypdy.

Marakeş şäheri hakda şol medeni çärede edinen taryhy, medeni, syýasy maglumatlarymyň şol simpoziumyň resmi ýygnaşyklaryndaky çykyşlardan we jedellerden edinen maglumatlaryndan has gymmatldygyny aýdasym gelýär.

Şol ýygnaşyklarda sebitimiziň başdan geçirýän we soňlanyp gidibermeýän konfliktleriniň üstýnde durulan ähli teoretiki çärelerde aýdylanlar gaýtalanypdy.

Häzir ähli duýgular we galamlar Marakeşi görkezýän kompasyň dilidir. Olaryň başyna inen betbagtçylygyň ýüki paýlaşylýar. Adamlary, jaýlary we simwollary bilen bile Marakeşi harap eden ýer yranmasynyň galtaşan ýürekleri yranýar.

kitapcy.ru

Abdyrahman ŞALKAM,
Liwiýanyň öňki daşary işler ministri.
Duşenbe, 11.09.2023 ý. Publisistika